

РЕЦЕНЗИИ И ОТЗИВИ

ГЕОГРАФИЯ НА БЪЛГАРИЯ, т. II, ИКОНОМИЧЕСКА ГЕОГРАФИЯ

Под ред. А. Бешков и Е. Б. Валев*

Във втория том на монографията „География на България“ авторите са дали пълна и същевременно правдива икономикогеографска характеристика на страната. Научно и компетентно те разглеждат характерните за съвременната икономика тенденции и ясно осветляват перспективите на стопанското развитие на България. Авторите са се отнесли със задълбоченост и широта към поставените въпроси, като разглежданата материя не се разработва статично, а в нейното единство, взаимозависимост и развитие.

Авторският колектив се е обърнал с лице и към комплексното икономическо райониране на страната, което, както е известно, има голямо научно и практическо значение за перспективното планиране на народното стопанство и най-целесъобразно използване на местните природни и трудови ресурси, на материалино-техническата база и пр. Дадената схема от 6 икономически района, макар и предварителна, е сполучлива, научно обоснована и може да се разглежда като принос в нашата географска наука.

Разработените проблеми се осветляват от гледището на марксистко-ленинската икономическа теория. Правилно и вярно е отразена стопанската политика на народното правителство. Направените изводи, приведените данни, таблици, картосхеми и картодиаграми са съставени въз основа на многобройни експедиционни изследвания и обработка на обширен статистически материал. Едновременно с това обаче трябва да се отбележи, че на места в монографията има елементи на конюнктурност. Приведеният фактически материал бързо старее. В своите изследвания авторите не са отразили достатъчно задълбочено мястото на България в международното социалистическо разделение на труда.

Монографията съдържа 3 основни глави, всяка от които има по няколко раздела. Материалът е сравнително правилно разпределен по съответните глави, като еднакво място е отделено на отраслите на народното стопанство и на районното му разглеждане.

Главата „География на население и селища“ (стр. 3—45) обхваща два раздела: „население“ и „селища“. В раздела „население“ авторът (Л. Динев) ни запознава със състава на населението на България, с естествения му прираст, с миграционните движения и пр., които се свързват с обществено-икономическия и политическия живот на страната. Много добре се проследява териториалното разпределение на населението в структурата му. Отбелязват се коренните изменения в класовия и професионалния състав на населението, настъпили след 9. IX. 1944 г.

Във връзка с „миграционните движения до Освобождението“ може да се отбележи и допълни, че черкезите, дошли у нас след Кримската война (1853—1856 г.), не са били разселени само „край проходите“ (стр. 9), а са били също разпределени и на други места.

В раздела „селища“ авторът (Иг. Пенков) проследява основните етапи във възникването и развитието на селищата в България. Прави се характеристика на типовете селища (отделни дворове), колиби (махли), села, промишлени селища и градове. Трябва да се отбележи, че авторът не подкрепя класификацията на родовете с количествени показатели (стойностно изражение на промишлената или селскостопанската продукция, професионален състав на населението и т. н.), затова може би редица градове, в това число и Свищов, не могат да намерят съответно своето място в дадената от автора класификация. Подобно нещо се получава и при опита за класификация на селата. Така например като селища с „жп. и шосейни възли с по-слаба промишленост“ (стр. 45) се посоч-

* Изд. БАН, Геогр., инст., С., 1961, 570 с. 223 фиг. 62 и 2 к. прилож.

ват Каспичан и Септември. Обаче според официалния списък на населените места съществуват като населени пунктове гара Каспичан (с развита керамична промишленост) и с. Каспичан (със селскостопански облик).

На стр. 25 като типични колибарски селища се дават селата Мухово и Средногорец по поречието на р. Тополница. До преди няколко години това бе вярно, но сега положението е съвсем друго. Населението на с. Мухово и на цели махали от селата Средногорец, Поибрене и др. беше изселено (вж. стр. 13).

Втората глава от труда е посветена на „географията на отраслите на народното стопанство“. В раздела основни етапи и черти в развитието на народното стопанство (автори А. Бешков и Е. Валев) се отбелязват особеностите на структурата на стопанството в капиталистическа България. Проследява се ролята на чуждестранния капитал в икономиката на страната, неговото срастване с националния капитал и образуването на акционерни дружества. Монографията би спечелила, ако авторите биха взели отношение и по процеса на концентрацията на производството. Най-висшата форма на проявление на монополистическия капитал у нас достига до картела. Ето защо авторите неправилно твърдят: „... бяха ликвидирани и забранени частните монополи и тръстове (курсив Сл. Сл.) ...“, стр. 52.

Задълбочено се разглеждат отраслите на промишлеността, селското стопанство, транспорта и външноикономическите връзки. Голямо внимание е отделено на факторите и условията, от които зависи и се обуславя развитието на стопанството в миналото и сега.

Освен това чрез конкретни и обстойни предложения се взема отношение по развитието на един или друг отрасъл. Чрез съпоставими данни се доказва, че от силно изостанала аграрна страна през капитализма България се превърна в индустриално-аграрна страна.

В раздела промишленост (автор Е. Валев) се прави обща характеристика на промишлеността, проследява се нейният бърз растеж, дава се характеристика и на нейните клонове. Прави впечатление, че промишлеността в сравнение с останалите отрасли на стопанството е дадена в по-разтеглива форма (общо 110 стр. срещу 83 стр. за селското стопанство и 23 стр. за транспорта). Обаче отделните отрасли на промишлеността са почти съразмерно развити, като в това отношение до известна степен изключение прави енергетиката.

Наред с това трябва да се отбележи, че не е разгледана металообработващата промишленост. Наистина тя фигурира в заглавието „машиностроене и металообработване“ (стр. 85—100), но в текста липсват данни за самото металообработване.

В отрасъла текстилна промишленост, както и в химическата промишленост не е намерило място производството на химически текстилни влакна. Само в отрасъла горска промишленост се отбелязва, че е необходимо „да се обезпечи база за развитието на производството на изкуствени влакна“ (стр. 117). Известно е, че сега и в бъдеще изкуствените влакна ще играят важна роля като суровини на текстилната промишленост.

Слабост в раздела на промишлеността е, че съвсем бегло се разглеждат нейните връзки с останалите отрасли на народното стопанство.

Селското стопанство (автори Т. Йорданов и Д. Чумичев) играе важна роля в икономиката на страната. Отбелязва се, че през годините на народната власт непрекъснато се повишават културата и интензификацията на земеделието. Успехите, постигнати в това отношение, са значителни и те могат да се видят от приведените в текста таблици и цифрови данни. Дадено е географското разпределение и районите на отраслите и специализацията на селското стопанство. Производството на зеленчуци, лозарство и овощарство са разгледани във връзка с удовлетворяване на потребностите на населението и по-нататъшното развитие на хранително-вкусовата промишленост и решенията на XII-та сесия на СИВ. Тук обаче би могло да се отдели малко повече място за пияниерството. По голямо внимание заслужава и бързо развиващият се клон от овощарството — производството на праскови. Както вече се знае, във връзка с благоприятния външен пазар и добрите почвени климатични условия площите на тази култура до 1970 г. трябва да достигнат до 100 хил. дка (1956 г. — 19 000 дка) със 70—80 хил. т производство.¹

¹ Вж. Хр. Маринов, Някои икономикогеографски проблеми у нас и международното социалистическо разделение на труда, Варна, 1961, стр. 70.

Транспортът и външно-икономическите връзки (автор А. Бешков) са разгледани компетентно. Предлага се твърде уместен вариант за новата жп. връзка между Северна и Южна България (Троян — Хр. Даново). Значително място е отделено и на перспективното развитие на проблемите, които стоят пред автомобилния и водния транспорт на нашата страна.

В третата глава се прави научно обоснован опит за райониране на България. Най-напред чрез кратко въведение (от 6 стр.) се запознаваме с категорията икономически район, като се пояснява и неговото обективно съществуване. В хронологически ред се разглеждат първите стъпки на общото икономическо райониране у нас. Отбелязва се, че още при капитализма (1934 г.) А. Бешков прави първия опит за общо икономическо райониране на страната. Докато прилаганата от него схема тогава не е могла да намери приложение в живота, то даденото в монографията икономическо райониране макар и предварително може да бъде използвано за нуждите на практиката.

Като оперира с разностранен фактически материал и проведените експедиционни изследвания, авторският колектив решително и категорично отхвърля становището на някои специалисти, че административният окръг може да изпълнява функциите на икономически район. Според авторите в страната обективно съществуват следните 6 икономически района: Северозападен, Северен централен, Североизточен, Югозападен, Южен централен и Югоизточен.

При районното разглеждане на стопанството на страната (стр. 369, 530) се правят задълбочени оценки на географското положение, природните условия, населението, стопанството, транспорта и вътрешно-районните и междурайонните връзки на всеки район. Наред с това са посочени и редица подрайони. Въпросът за подрайоните, както посочват авторите, „е проучен в по-малка степен“. Затова „очертаването на подрайоните е една важна предстояща задача на българските икономикогеографи, каквато задача е и определянето на микрорайоните“.

Монографията е богато илюстрирана. Ст. всичко 223 фигури към текста 82 броя са диаграми, картодиаграми и картосхеми. Едни от тях допълват и поясняват текста, а други имат самостоятелно научно практическо значение. Така например промишлените карти позволяват да се проследят производствените връзки, а селскостопанските разкриват очертанията на отрасловите райони.

Всички приложения към текста са разработени с умение и старание. Методологически и графически те са добре издържани. С това текстът става още по-прегледен и осезаем. Сродните карти имат еднакъв мащаб, което ги прави лесно сравними.

Макар на пръв поглед картодиаграмите (например за промишлеността) да са доста сложно съставени, те са твърде ценни, тъй като чрез тях могат да се изяснят някои сложни икономически и производствени взаимозависимости и връзки.

Към разглеждания труд са приложени карта на промишлеността в НР България в м 1:1 000 000 (автор Е. Валев) и обща стопанска карта на България в м 1:800 000 (автор Л. Динев). Двете карти са цветни и картографски много добре оформени.

Картата на промишлеността на НР България е оригинална. Тя дава териториалното разпределение на работниците по промишлени предприятия и по локалитети. Независимо от това, че възможността за сравняемост е малка, в нея се проследява разпределението на работниците по отделни предприятия за даден отрасъл за цялата страна. С показателите „брой на работниците в едно предприятие“ и „обем на промишлената продукция в стойностно изражение“ се вижда степента на концентрацията на промишлеността.

Общата стопанска карта на България дава комплексна представа за разпределението по стойността продукция на републиканската промишленост по населени места за 1957 г., както и селскостопанските райони с обозначение на преобладаващите по-важни селскостопански култури. Освен това в картата е посочена и натовареността на жп. линии в бруто т/км за 1 км разстояние.

Към текста освен споменатия картен материал има и 141 снимки на характерни стопански обекти от нашата страна. Приложен е и библиографски указател за географията на България, съответно подреден по глави и раздели. Монографията се придружава и от 37 таблични приложения.

Монографията Икономическа география на България е грижливо написана. Езикът и стилът са достъпни за по-широк кръг читатели.

В заключение трябва да отбележим, че монографията Икономическа география на България, т. II дава пълна и правдива картина на съвременната икономическа география на нашата страна. Тя ще бъде особено полезна за учителите по география, за оперативните работници от плановете служби на страната, за студентите от специалност география и от висшите икономически институти.

Надяваме се, че монографията ще намери добър прием както у нас, така и в чужбина.

Сл. Славев